

Політична промова та її просодичні характеристики

Роботу виконано на кафедрі германської та фіно-угорської філології КНЛУ

У статті здійснено спробу накреслити певні напрями дослідження дискурсу політичної комунікації як засобу маніпулювання людьми. Обґрунтовано значущість використання просодичних засобів у побудові політичної промови для висвітлення домінант змісту тексту та емоційного впливу на слухача.

Ключові слова: політична промова, частота основного тону (мелодика), ритмічна організація, темп, пауза, наголос.

Падалка О. В. Политическая речь и ее просодические характеристики. В статье делается попытка обозначить направления исследования дискурса политической коммуникации как средства манипуляции людьми. Обосновывается значимость использования просодических средств в построении политической речи для освещения доминант содержания текста и эмоционального влияния на слушателя.

Ключевые слова: политическая речь, частота основного тона (мелодика), ритмическая организация, темп, пауза, ударение.

Padalka O. V. Political Speech and its Prosodic Parameter. The article presents an attempt to designate the direction of research of a discourse of political communication as means of manipulation on people. There is given the importance of use prosodic parameter in creation of political speech for lighting a dominant of the contents in the text and emotional influence on the listeners.

Key words: political speech, melody, rhythm, tempo, pause, accent.

Постановка наукової проблеми та її значення. Останні десятиліття «мова політики» стала об'єктом пильної уваги лінгвістів. На Заході проблеми мови та влади, мови та ідеології, маніпулювання у політичній комунікації перебувають у фокусі дослідницького інтересу досить давно, а структура «мови політики» як інструменту здійснення влади та засобу її ефективного реалізації – константні протягом століть для всіх культурно-історичних просторів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Аналіз сучасних досліджень політичної комунікації підтверджує зацікавленість учених (О. С. Иссерс, Э. Канетти, В. И. Карабан, Е. И. Шейгал, Н. Grunert, G. Kalivoda та ін.) у детальному описі політичної промови не тільки як засобу досягнення розуміння основної думки з боку слухачів, а й засобу формування настрою, що приводить до певних дій реципієнта, як наслідку її ефективного впливу. Важливу роль успішної побудови політичної промови відіграють просодичні засоби, оскільки саме завдяки інтонаційній організації тексту промова набуває прагматичного навантаження. Таким чином, основна мета статті – визначити роль просодичних характеристик у побудові політичної промови. Відповідно до мети постановлено такі завдання: проаналізувати види політичних промов та їх функції; виділити ознаки політичної промови та визначити роль просодії у побудові політичної комунікації та маніпуляції слухачем.

Становлення публічного мовлення бере початок в античній культурі Давньої Греції та Риму, коли лунка, впевнена доповідь талановитого ратора, проголошена на народних зборах, впливала на розвиток важливих соціальних і політичних подій, спонукала слухачів до певних відповідальних рішень. Кожна з епох існування людства робила свій внесок у будову, зміст та оформлення політичної промови, однак впровадження засобів масової комунікації значно змінило роль, функції та ефективність публічного слова [9, 67]. Слово – потужна зброя, ефективний засіб досягнення цілі в арсеналі вправного політика. Тому публічний виступ – важливий крок роботи політика, оскільки він втілює у мовлення певний політичний текст.

Політичний текст вважають комплексним типом тексту, який поділяють на *регулятивні* (Конституція), *інструментальні* (плакати, листівки), *інтегративні* (партійні програми), *інформативно-персуазивні* (політичні промови) групи текстів відповідно до виконуваних функцій. У зв'язку з цим виділяють такі політичні промови, як [6, 45]:

- 1) парламентські промови (основний критерій – протиставлення «корисно – шкідливо», з'ясування «правильності – неправильності» будь-якої дії);
- 2) передвиборчі промови (головна мета – утримання влади, схилення на свій бік виборців);
- 3) партійні промови (висування власних ідей та цілей, їх пропаганда);
- 4) дипломатичні промови (проголошуються під час офіційних зустрічей, на банкеті, в парламенті і т.п., але вони не спрямовані на створення заперечень із боку аудиторії);
- 5) вітальні промови (вважаються однією з прерогатив представників влади; формально присвячені тематиці заходу, але ж насправді слугують популяризації промовцем своїх цілей і завдань);
- 6) святкові промови (мають ритуальний характер та виражають загальні цінності й погляди. Масова аудиторія, на яку спрямовані святкові промови, має від них певні очікування, що є результатом набутого досвіду та знань відповідного ритуалу).

Отже, з риторичної точки зору, *політична промова* – це усний політичний текст, який проголошують перед масовою аудиторією, містить нарізлі завдання певної сфери громадського життя та дає рекомендації щодо їх здійснення.

Політична промова аналізується за сімома конститутивними ознаками, які запропонувала Е. І. Шейгал [5, 95]:

- 1) специфіка інституційного політичного дискурсу полягає у перевазі масового адресата; основні вектори комунікації проходять наступним чином: інститут → інститут; представник інституту → представник інституту; представник інституту → громадяни; громадяни → інститут;
- 2) домінуюча роль фактору емоційності та питома вага фактичного спілкування; аудиторія повинна реагувати, не напружуючи мозку, тільки почуттям. Свідоме відключення – найважливіший механізм спокуси народу;
- 3) театральність політичного дискурсу пов'язана з тим, що маси сприймають політику переважно через ЗМІ. Потреба «працювати на публіку» змушує політиків турбуватися про свій публічний імідж та розробляти стратегії створення привабливого для публіки портрета;
- 4) амбівалентність, або змістовна невизначеність, пов'язана з фантомністю низки денотатів;
- 5) опосередкованість політичної комунікації фактором мас-медіа сприяє регулюванню дистанції між лідером та масами: зближенню (підвищується демократичність дискурсу) та віддаленню (підвищує авторитарність дискурсу);
- 6) езотеричність проявляється як прагматична категорія, це зумовлено використанням таких стратегій, як евфемізація, натяк, плітки та ін.;
- 7) динамічність мови політики зумовлена відображеними реаліями та змінністю політичної ситуації.

Науковці погоджуються, що політична промова співвідноситься з групою людей – політиків, чие мовлення має індивідуальні особливості, проте відображає тенденції розвитку певної мови (або національно-регіонального варіанта мови) в цілому. Мовлення політиків – це певним чином еталон, що відображає норми стандартної вимови даного соціуму. Норми вимови консервативні та відповідають орфоепічному стандарту мови. Політичну основу нації представлено найбільш освіченими громадянами, тому логічно припустити, що їхнє мовлення є фонетично правильним і може слугувати зразком. Однак норми вимови динамічні та змінюються через зовнішні (соціальні) фактори та внутрішні тенденції розвитку мовної системи [1, 52]. Принципове значення має й те, що зміст політичної промови повинен бути доступним для сприйняття соціумом, тобто і своєю інформацією, і вербальним її втіленням він має відповідати активній чи хоча б пасивній мовній компетенції загальної маси членів етнічного колективу.

Під час побудови виступу успішному політику потрібно вміти використовувати арсенал засобів таких наук, як лінгвістика, риторика та психологія. Знання цих основ дає змогу скласти яскравий цікавий текст, правильно підготуватися до публічного виступу, проголосити промову й отримати необхідний результат. Результати багатьох досліджень підтверджують, що успіх промов визначається, з одного боку, специфікою конкретного виступу, відповідними стильовими та жанровими нормами, а з іншого – задумом автора промови.

Відомо, що успішність політичної промови значною мірою залежить від її просодичного оформлення. Промова має бути адекватно інтонаційно оформленою, оскільки компоненти інтонації відображають усю ієрархію організації одиниць тексту, передають численні нюанси змін у ситуації спілкування та емоційному настрої мовця. Інтонаційне аранжування тексту слугує одним із засобів

реалізації його змістової структури. Інтонація політичної промови несе особливе прагматичне навантаження. Вона дає змогу висвітлити домінуючі сегменти тексту та забезпечує їх максимальний ефект впливу.

Гармонійність політичної промови проявляється у динаміці прагматичного напруження, яке виражається у ритміко-інтонаційній організації тексту. Таким чином, усі компоненти інтонації сприяють зв'язності, членуванню та інтеграції тексту політичної промови [2, 134].

За своєю значущістю з усіх компонентів інтонації модифікації *частоти основного тону (мелодики)* найбільш значимі для вираження та сприйняття відмінностей за комунікативною метою висловлення та позначення суб'єктивного ставлення мовця. Учені відзначають, що саме мелодика є компонентом інтонації, орієнтованим на демонстрацію зв'язності висловлень у межах комунікативного акту. Згідно з літературними даними, переважаючим термінальним *тоном* політичної промови є низхідний тон. Поряд із спадними тонами використовуються також рівні тони різних регістрів. Крім того, ораторському мовленню політиків притаманні складні термінальні тони (висхідно-низхідний, низхідно-висхідний), головним завданням яких є надання словам у фразі певного ступеня виразності, важливості чи новизни. Однак частотність цих тонів невелика, тому що вони, як правило, займають кінцеву позицію у фразі й використовуються для оформлення емпатичного наголосу (високий низхідний тон, низький висхідний тон або підвищення тону) [4, 35].

Разом із мелодикою суттєву роль відіграє *ритмічна організація* промови. Її чітка структура будує повідомлення, позначає змістовий центр через висхідний або низхідний тон, забезпечує цілісність тексту та полегшує його сприйняття. Особливості ритмічної організації політичної промови проявляються у характері синтагматичного членування, яке відрізняється розміреністю та чіткістю. Чітка ритмічна організація досягається виділенням наголошених складів, фразовим наголосом та організовує висловлення і позначає змістовий центр речення [7, 76].

Суттєву роль у ритмічній організації політичного висловлення відіграє його *паузація*. Пауза використовується як засіб залучення уваги слухачів до важливої частини повідомлення. Вона слугує засобом акцентного членування мовлення та впливає на синтагматичний розподіл висловлення, на виокремлення змістовних елементів речення та виконує функцію емоційного впливу. Пауза – найбільш потужний і надійний засіб членування потоку мовлення, в той час як головне завдання інших компонентів – «сприяти зв'язаному поєднанню за змістом».

У потоці мовлення паузи мають функціональне навантаження – вони поділяються на синтаксичні, логічні, емпатичні та паузи хезитації. Як відомо, *синтаксичні* паузи впливають на синтагматичне членування, *логічні* – на виокремлення змістовних елементів речення, *емпатичні* виконують функцію емоційного впливу, а паузи *хезитації* вказують на невпевненість мовця під час вибору мовних засобів. Однак слід відзначити, що у підготовленому політичному мовленні поряд із вищезазначеними використовують особливі паузи, які мають характер навмисності, так звані *прагматичні* паузи. Це лінгвістично релевантні паузи, реалізація яких зумовлена комунікативною інтенцією мовця і орієнтована на виконання функції впливу. Прагматична пауза, як правило, несе змістовне навантаження (ствердження, привернення уваги до особливо важливих моментів висловлення), вона запланована, її місце в тексті зумовлено свідомим вибором мовця [10, 55].

На думку більшості дослідників, *темп* – найбільш індивідуальний та найменш передбачуваний компонент інтонації. Слово або синтагма, які мають у промові комунікативне навантаження, характеризуються більшою тривалістю. Це відповідає універсальній тенденції витратити більше часу на важливе, нове, цінне, та менше – на не надто важливе, цінне та вже відоме. Складна схема варіювання темпу у текстах політичних промов забезпечує актуалізацію комунікативної програми тексту з максимально впливовим ефектом [8, 74].

До функціонально значущих компонентів інтонації відносять не тільки зміни висоти голосу (основного тону), паузацію, темп, а й різні види *наголосу* (словесний, логічний, фразовий). Виділення певних частин висловлення за допомогою наголосу також впливає на його реалізацію. Функціонально емпатичний наголос слугує виділенню нового чи важливого в мовленні, для маркування мовцем рівня інформаційної значущості тих чи інших компонентів тексту, а також для створення контрастів [3, 136].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Готуючи промову, політик має обрати з певних стратегій саме ті, які найбільш відповідають цілям і задовольняють мету його промови:

інформування, спонування, переконування, заспокоєння, схвалення. Вправне використання просодичних характеристик під час побудови промови відіграє дуже важливу роль, оскільки усна, заздалегідь підготовлена політична промова, яка відтворюється з опорою на письмовий текст, вирізняється певним темпом, чіткою артикуляцією та ритмічною організацією, що є наслідком постійного контролю над промовою, наявністю різних видів наголосів та пауз на найбільш важливих частинах висловлення.

Сучасні напрями дослідження просодичних характеристик політичної промови засвідчують її тісний зв'язок із теорією комунікації, прагматикою і теорією аргументації, що сприяє насамперед розв'язанню актуальних проблем комунікативної компетенції мовця, умов, моделей та адекватності сприйняття тексту. Подальші дослідження у цій галузі є досить перспективними, особливо дослідження вербалізації певних стратегій і технік, дослідження та порівняння побудови політичної комунікації різних лінгвокультур.

Список використаної літератури

1. Иссерс О. С. Языковые средства и способы манипуляции сознанием / Иссерс О. С. // Семантика языковых единиц : материалы межвуз. конф. – М. : МОПИ, 1992. – С. 52–54.
2. Канетти Э. Элементы власти / Канетти Э. // Психология и психоанализ власти. Т. I. – Самара: Бахрах, 1999. – С. 120–168.
3. Карабан В. И. Пропаганда в свете теории речевых актов / Карабан В. И. // Социальная лингвистика и общественная практика. – Киев : Вища шк., 1988. – С. 135–146.
4. Стеріополо О. І. Перлокутивний ефект просодії мовлення / Стеріополо О. І. // Актуальні пробл. романо-германської філології в Україні та Болонський процес. – Чернівці : Рута, 2004. – С. 36–40.
5. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Шейгал Е. И. – М. : Гнозис, 2004. – 326 с.
6. Canetti E. Masse und Macht / Canetti E. – Hamburg : Claassen, 1960. – 342 S.
7. Essen Otto von. Grundzüge der hochdeutschen Satzintonation / Essen Otto von. – Ratingen / Düsseldorf : A.Henn Verlag, 1999. – 132 S.
8. Grunert H. Politisches Sprechen als oppositiver Diskurs: Analyse rhetorisch-argumentativer Strukturen im parlamentarischen Sprachgebrauch / Grunert H., Kalivoda G. // Textproduktion und Textrezeption / hrsg. von E.W. Hess-Lüttich. – Tübingen : Narr, 1983. – S. 73–79.
9. Schneider W. Wörter machen Leute. Magie und Macht der Sprache / Schneider W. – München : Piper, 1997. – 432 S.
10. Stock E. Untersuchungen zu Form, Bedeutung und Funktion der Intonation im Deutschen / Stock E. – Berlin, 1999. – 156 S.

Статтю подано до редколегії
23.03.2012

УДК 811.111'42

А. Л. Палійчук – кандидат філологічних наук, асистент кафедри прикладної лінгвістики Волинського національного університету імені Лесі Українки

Ідіостильові особливості втілення комунікативної стратегії інтимізації у текстах коротких оповідань

*Роботу виконано на кафедрі прикладної лінгвістики
ВНУ ім. Лесі Українки*

У статті розглянуто ідіостильові відмінності реалізації комунікативної стратегії інтимізації в інтродуктивних, основних та інферативних комунікативних блоках текстів коротких оповідань О. Генрі, К. Менсфілд та С. Моема.

Ключові слова: автор, дискурс, інтимізація, комунікативна стратегія, комунікативна тактика, читач.

Палійчук А. Л. Идиостильевые особенности реализации коммуникативной стратегии интимизации в текстах коротких рассказов. В статье рассматриваются идиостильевые отличия в реализации коммуни-